

Секція С1(051) Економіка	
УДК 336.02:005.35:330.34	
Дата першого надходження статті до видання	2026-01-11
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-02-28
Дата публікації/оприлюднення	2026-02-28

Податкова політика як чинник формування підприємницької культури в сучасних економічних умовах

Іванишина Ольга Степанівна,

к.е.н., доцент кафедри адміністрування податків,
м. Ірпінь, Державний податковий університет
e-mail: oldiru@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4495-7475>

Скоромцова Тетяна Олександрівна,

к.е.н., с.н.с.,
м. Ірпінь, Державний податковий університет
e-mail: askanij@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4495-7475>

Купріянова Анастасія Олександрівна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
м. Ірпінь, Державний податковий університет
e-mail: nastakuprianova24@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-0264-0420>

Коваль Софія Олексіївна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
м. Ірпінь, Державний податковий університет
e-mail: ssof.yaa05@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-8002-1747>

Анотація. У статті досліджено теоретичні та прикладні аспекти впливу податкової політики на формування підприємницької культури в сучасних економічних умовах. Обґрунтовано, що податкова політика виступає не лише інструментом наповнення бюджету, але й важливим чинником формування економічної поведінки суб'єктів господарювання. Особливу увагу приділено взаємозв'язку між податковою культурою, податковою мораллю та комплаєнс-поведінкою платників податків. Встановлено, що рівень добровільної сплати податків значною мірою залежить від інституційних чинників, зокрема стабільності податкового законодавства, ефективності адміністрування та рівня довіри до державних органів.

У роботі проаналізовано сучасний стан податкової політики України та визначено ключові проблеми, серед яких нестабільність нормативно-правової бази, високий рівень податкового навантаження, значні масштаби тіньової економіки та недостатній рівень податкової культури. Дослідження показало, що, незважаючи на позитивну динаміку податкової дисципліни та зростання частки добровільної сплати податків, значна частина економічної діяльності залишається в тіньовому секторі, що негативно впливає на ефективність податкової системи та соціально-економічний розвиток держави.

Запропоновано комплексний підхід до оцінки ефективності податкової політики, який передбачає поєднання фіскальних показників із поведінковими індикаторами,

такими як рівень податкової дисципліни, частка тіньової економіки, рівень податкового боргу та добровільність виконання податкових зобов'язань. Обґрунтовано, що використання такого підходу дозволяє більш повно оцінити результативність податкових інструментів та їх вплив на формування підприємницької культури.

Доведено, що підвищення ефективності податкової політики потребує не лише вдосконалення фіскальних механізмів, але й розвитку інституційного середовища, підвищення прозорості державних фінансів, цифровізації податкового адміністрування та формування довіри між державою і бізнесом. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для розробки заходів, спрямованих на підвищення рівня добровільної сплати податків, зниження масштабів тіньової економіки та формування сприятливого середовища для сталого розвитку підприємництва.

Ключові слова: податкова політика, підприємництво, підприємницька культура, податкова культура, податкова мораль, податкова дисципліна, бізнес, суб'єкти господарювання, комплаєнс-поведінка, тіньова економіка, державне регулювання, податкове адміністрування.

Tax policy as a factor in shaping entrepreneurial culture in the current economic climate

Olga Ivanyshyna,

PhD in Economics, Associate Professor in the Department of Tax Administration,
Irpın, State Tax University
e-mail: oldiru@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4495-7475>

Skoromrovska Tetyana,

PhD in Economics, Senior Research Fellow,
Irpın, State Tax University
e-mail: askanij@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2564-7025>

Anastasiia Kupriianova,

student of the first (bachelor's) level of higher education,
Irpın, State Tax University
e-mail: nastakuprianova24@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4495-7475>

Koval Sofiia,

student of the first (bachelor's) level of higher education,
Irpın, State Tax University
e-mail: ssof.yaa05@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-8002-1747>

Abstract. The article examines the theoretical and applied aspects of the influence of tax policy on the formation of entrepreneurial culture in modern economic conditions. It is substantiated that tax policy acts not only as a tool for budget revenue generation but also as an important factor shaping the economic behavior of business entities. Particular attention is paid to the relationship between tax culture, tax morale, and compliance behavior of taxpayers. It is determined that the level of voluntary tax compliance largely depends on institutional

factors, including the stability of tax legislation, the efficiency of tax administration, and the level of trust in public authorities.

The study analyzes the current state of tax policy in Ukraine and identifies key challenges, including instability of the regulatory framework, high tax burden, significant scale of the shadow economy, and insufficient level of tax culture. The findings show that despite positive trends in tax discipline and an increase in voluntary tax payments, a substantial share of economic activity remains in the shadow sector, which negatively affects the effectiveness of the tax system and the socio-economic development of the country.

A comprehensive approach to assessing the effectiveness of tax policy is proposed, which involves combining fiscal indicators with behavioral indicators such as tax discipline, the share of the shadow economy, tax debt levels, and the degree of voluntary tax compliance. It is argued that such an approach allows for a more comprehensive evaluation of the effectiveness of tax instruments and their impact on the formation of entrepreneurial culture.

The study proves that improving the effectiveness of tax policy requires not only the enhancement of fiscal mechanisms but also the development of the institutional environment, increased transparency of public finances, digitalization of tax administration, and strengthening trust between the state and business. The practical significance of the research lies in the possibility of applying its results to develop measures aimed at increasing voluntary tax compliance, reducing the scale of the shadow economy, and creating a favorable environment for sustainable entrepreneurial development.

Keywords: tax policy, entrepreneurship, entrepreneurial culture, tax culture, tax ethics, tax compliance, business, economic entities, compliance behaviour, the shadow economy, state regulation, tax administration, economic behaviour. tax policy, entrepreneurship, entrepreneurial culture, tax culture, tax ethics, tax compliance, business, economic entities, compliance behaviour, the shadow economy, state regulation, tax administration.

Вступ

Актуальність проблеми. В умовах трансформації економіки України, поглиблення процесів децентралізації та необхідності післявоєнного відновлення регіонів особливої актуальності набуває питання ефективного використання податкової політики як інструменту впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання. Традиційно податкова політика розглядається переважно як засіб наповнення бюджету, однак у сучасних умовах її роль суттєво розширюється і охоплює формування підприємницької культури, підвищення рівня податкової дисципліни та стимулювання легальної економічної діяльності. Низький рівень довіри до держави, значні масштаби тіньової економіки та нестабільність податкового середовища обумовлюють необхідність переосмислення підходів до формування податкової політики як інструменту впливу на поведінку суб'єктів господарювання. Це актуалізує наукову потребу дослідження ролі податкової політики у формуванні та розвитку підприємницької культури в сучасних економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження свідчать про зростання уваги до проблематики податкової політики та її впливу на розвиток підприємництва і формування економічної поведінки суб'єктів господарювання. Зокрема, Барна М. Ю., Міценко Н. Г., Міщук І. П., Шевчик Б. М. [1] розглядають підприємницьку культуру у взаємозв'язку із соціальною відповідальністю бізнесу, акцентуючи увагу на євроінтеграційних орієнтирах її формування. Водночас Кривонос Д. [2] аналізує податкову політику як складову системи державного регулювання економічного розвитку, підкреслюючи її регуляторний та стимулюючий потенціал.

У свою чергу, Мельник М., Мединська Т., Мельник В. [4] зосереджують увагу на організаційно-економічних інструментах стимулювання розвитку підприємницького

сектору на регіональному рівні, що має безпосереднє значення для формування сприятливого бізнес-середовища.

Питання ефективності використання податкових механізмів у сучасних умовах, зокрема в період воєнного стану та цифровізації економіки, досліджуються у роботі Огренич Ю., Аношина С. [5], які наголошують на необхідності адаптації податкової політики до нових економічних викликів. Водночас Слободяник А., Могилевська О., Павловський С., Лисий В., Циганій В. [6] розглядають податкову політику як інструмент забезпечення фіскальних інтересів держави у контексті соціально-економічних процесів.

Разом із тим, попри значну кількість наукових напрацювань, більшість досліджень зосереджена на окремих аспектах податкової політики або підприємницької діяльності, тоді як питання їх взаємозв'язку у контексті формування підприємницької культури на регіональному рівні залишаються недостатньо розкритими. Це обумовлює необхідність подальших комплексних досліджень у даному напрямі.

Виділення невирішеної частини проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, залишається недостатньо дослідженим питання комплексної оцінки впливу податкової політики на поведінку суб'єктів господарювання та формування підприємницької культури. Зокрема, потребують уточнення методичні підходи до вимірювання рівня податкової культури, оцінки ефективності податкових стимулів, а також визначення взаємозв'язку між податковою політикою та соціально-економічними показниками розвитку регіонів. Недостатньо уваги приділено і прикладним аспектам, зокрема використанню кількісних індикаторів для оцінки результативності податкових змін.

Мета статті. Метою статті є визначити теоретичні та прикладні аспекти впливу податкової політики на формування підприємницької культури та обґрунтувати її роль у сучасних економічних умовах.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні підходів до трактування взаємозв'язку між податковою політикою, податковою культурою та підприємницькою поведінкою суб'єктів господарювання на основі поєднання інституційного та поведінкового підходів.

У роботі обґрунтовано визначальну роль інституційних чинників (стабільність податкового законодавства, ефективність адміністрування, рівень довіри до держави) у формуванні податкової комплаєнс-поведінки та підприємницької культури. Авторами запропоновано комплексний підхід до оцінки ефективності податкової політики, який, на відміну від традиційних, передбачає врахування не лише фіскальних показників, а й поведінкових характеристик платників податків (рівень добровільної сплати податків, податкова дисципліна, частка тіньової економіки, рівень податкового боргу);

Практичне значення. Запропоновані підходи до оцінки ефективності податкових інструментів можуть бути застосовані для моніторингу рівня податкової культури, визначення проблемних аспектів адміністрування та розробки заходів, спрямованих на підвищення рівня добровільної сплати податків і зниження масштабів тіньової економіки. Використання запропонованих підходів сприятиме підвищенню результативності податкової політики, посиленню податкової комплаєнс-поведінки платників, зростанню інституційної довіри та формуванню сприятливого середовища для сталого економічного розвитку й скорочення масштабів тіньового сектору.

Методологія

Методи дослідження. У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів. Методи теоретичного узагальнення та системного аналізу – для дослідження сутності податкової політики, податкової та підприємницької культури, а також визначення їх взаємозв'язку. Інституційний та

поведінковий підходи – для обґрунтування впливу податкової політики на економічну поведінку суб'єктів господарювання. Порівняльний аналіз – для дослідження сучасних підходів до формування податкової культури та оцінки ефективності податкових інструментів. Метод індикативного аналізу – для розробки системи показників оцінки податкової культури та ефективності податкових інструментів.

Джерела даних. Інформаційною базою дослідження слугували нормативно-правові акти України у сфері оподаткування, наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань податкової політики, податкової культури та поведінкової економіки. Додатково використовувалися відкриті аналітичні звіти та публікації щодо оцінки масштабів тіньової економіки, рівня податкової дисципліни та ефективності податкового адміністрування.

Інструменти аналізу. Для досягнення поставленої мети було використано комплекс аналітичних інструментів, зокрема: методи статистичного аналізу для оцінки динаміки податкових надходжень і показників податкової дисципліни; індикативний підхід для формування системи показників оцінки податкової культури; елементи інтегрального аналізу для узагальнення результатів оцінювання; а також інструменти порівняльного аналізу для виявлення тенденцій і закономірностей впливу податкової політики на поведінку суб'єктів господарювання. Застосування зазначених інструментів дозволило комплексно оцінити ефективність податкових інструментів і їх вплив на формування підприємницької культури.

Обмеження дослідження. Результати дослідження мають певні обмеження, зумовлені, зокрема, обмеженим доступом до детальної мікрорівневої інформації щодо поведінки окремих платників податків, що ускладнює проведення глибокого економетричного аналізу. Крім того, оцінка рівня податкової культури значною мірою базується на непрямих індикаторах, що може впливати на точність отриманих результатів. Вплив зовнішніх чинників, зокрема макроекономічної нестабільності та інституційних змін, також може спотворювати оцінку ефективності податкової політики. Незважаючи на зазначені обмеження, отримані результати є репрезентативними та можуть бути використані для формування рекомендацій щодо вдосконалення податкової політики.

Результати

Підприємницька культура є складним багатовимірним явищем, що відображає систему цінностей, норм поведінки та економічних орієнтирів суб'єктів господарювання у процесі здійснення ними підприємницької діяльності. У прикладному вимірі вона проявляється через рівень дотримання законодавства, готовність до прозорого ведення бізнесу, а також відповідальне ставлення до виконання податкових зобов'язань. Важливими індикаторами сформованості підприємницької культури є економічна поведінка платників податків, податкова дисципліна та рівень добровільної сплати податків. Саме ці характеристики визначають не лише ефективність функціонування окремих підприємств, а й загальний рівень економічної безпеки регіону.

У структурі підприємницької культури особливе місце займає податкова культура, яка відображає рівень усвідомлення платниками податків своєї ролі у фінансуванні суспільних благ та розвитку територій. Податкова культура формується під впливом як інституційних чинників (якість податкового законодавства, ефективність адміністрування, рівень довіри до державних органів), так і поведінкових аспектів (мотивація до сплати податків, сприйняття справедливості податкового навантаження). Високий рівень податкової культури передбачає не лише формальне виконання податкових зобов'язань, а й наявність внутрішньої мотивації до їх добровільного

дотримання, що є критично важливим для зменшення масштабів тіньової економіки [1; 3].

За даними експертних оцінок, частка тіньової економіки в Україні залишається високою, хоча і демонструє певну тенденцію до зменшення: за оцінками компанії Ernst & Young, у 2025 році тіньова економіка становила близько 19,3 % ВВП, що відповідає щорічним втратам бюджету до 1,5 трлн грн через неформальну діяльність та ухилення від сплати податків [9]. Такі масштаби «тіні» безпосередньо впливають на рівень добровільної сплати податків, податкову дисципліну та загальну податкову культуру, оскільки значна частина економічних операцій не фіксується в офіційній звітності, а відповідні кошти не надходять до бюджету. Крім того, аналітичні дані вказують на щорічні втрати бюджету через тіньові схеми ухилення від оподаткування в розмірі 429–543 млрд грн (за різними оцінками) та ще більш значних розмірів прихованого ринку, що становить від 30 % до 50 % економічної діяльності країни у довоєнний період [7, 10]. Це підкреслює важливість стимулювання легальної діяльності та посилення податкової культури як ключових елементів підвищення ефективності податкової системи.

Податкова політика, у свою чергу, виступає ключовим інструментом впливу держави на формування підприємницької та податкової культури. Її функціональне призначення реалізується через декілька взаємопов'язаних функцій. Фіскальна функція забезпечує формування дохідної частини бюджетів усіх рівнів, створюючи фінансову основу для соціально-економічного розвитку. Регулююча функція проявляється у впливі на структуру економіки, стимулюванні або стримуванні окремих видів діяльності через механізми оподаткування. Стимулююча функція спрямована на активізацію підприємницької діяльності, зокрема через застосування податкових пільг, спеціальних режимів та інструментів підтримки малого і середнього бізнесу. Соціальна функція реалізується через перерозподіл доходів, зменшення соціальної нерівності та забезпечення фінансування суспільно значущих витрат.

Водночас сучасний підхід до дослідження впливу податкової політики на поведінку платників податків дедалі більше ґрунтується на поведінковій економіці. У цьому контексті важливого значення набувають такі категорії, як *tax morale* (податкова мораль) та *compliance behavior* (податкова комплаєнс-поведінка). Податкова мораль відображає внутрішню готовність суб'єктів господарювання сплачувати податки навіть за відсутності жорсткого контролю, тоді як комплаєнс-поведінка характеризує фактичний рівень дотримання податкового законодавства. Практика свідчить, що підвищення рівня довіри до податкових органів, прозорість використання бюджетних коштів та спрощення процедур адміністрування мають значно більший вплив на добровільну сплату податків бізнесом, ніж суто каральні заходи [2; 6].

Сучасна податкова політика України характеризується складною структурою податкового навантаження на суб'єктів господарювання, що суттєво впливає на їхню економічну поведінку та формування підприємницької культури. Ключовими податками, які визначають рівень фіскального тиску на бізнес, є податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний внесок. ПДВ, як непрямий податок, формує значну частку бюджетних надходжень, проте водночас створює істотне адміністративне навантаження, особливо для малого та середнього бізнесу. Податок на прибуток підприємств безпосередньо впливає на інвестиційні рішення суб'єктів господарювання, тоді як ЄСВ та ПДФО формують навантаження на фонд оплати праці, що, у свою чергу, стимулює або стримує процеси легалізації зайнятості.

Важливим елементом податкової політики є інструменти стимулювання підприємницької діяльності, які покликані не лише підтримати бізнес, але й сформувати відповідну податкову культуру. Одним із найбільш ефективних інструментів у цьому контексті є спрощена система оподаткування, що забезпечує зниження

адміністративних витрат та створює сприятливі умови для розвитку малого бізнесу. Вона сприяє залученню суб'єктів господарювання до легального сектору економіки, формуючи базові навички податкової дисципліни [4].

Динаміка податкової дисципліни в Україні за останні роки демонструє певні позитивні зрушення, що свідчить про поступове зміцнення добровільної сплати податків серед платників. Так, за даними Державної податкової служби України, кількість суб'єктів господарювання, включених до Переліку платників з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства, зросла з 8 255 платників станом на грудень 2024 р. до 9 673 платників у травні 2025 р., що свідчить про посилення податкової дисципліни та готовності бізнесу до добросовісного виконання податкових зобов'язань У період до листопада 2025 р. до цього Переліку увійшло вже 7 638 платників, які спрямували 252,5 млрд грн податків до консолідованого бюджету лише за січень–листопад 2025 р. – це майже 13 % загальних податкових платежів, що додає доказів зростання рівня добровільної сплати податків серед сумлінних платників. За деякими оцінками, загальний рівень добровільної сплати податків у бізнес-середовищі перевищує 99 %, що вказує на високу податкову активність та прагнення юридичних осіб до дотримання законодавства навіть за мінімального впливу контролюючих заходів. Утім, поряд із позитивними тенденціями, існують значні виклики: високий рівень тіньової економіки та утруднення адміністрування податків продовжують обмежувати повне вираження податкової дисципліни, що підтверджується оцінками частки неформальної економічної діяльності, яка все ще залишається суттєвою [8].

Податкові пільги та преференції також відіграють важливу роль у стимулюванні окремих галузей та видів діяльності, однак їх ефективність значною мірою залежить від прозорості механізмів надання та цільового характеру використання. У практичному вимірі нерідко спостерігається ситуація, коли пільги не досягають очікуваного економічного ефекту через недосконалість адміністрування або зловживання з боку платників податків.

Окремої уваги заслуговують податкові канікули як тимчасовий інструмент підтримки бізнесу, особливо в умовах економічної нестабільності або кризових явищ. Вони дозволяють знизити фінансовий тиск на підприємства на початкових етапах їх діяльності або в періоди спаду, що сприяє збереженню підприємницької активності.

Суттєвим кроком у напрямі підвищення ефективності податкової політики стала цифровізація податкового адміністрування. Запровадження електронних сервісів, зокрема електронного кабінету платника податків, значно спростило процедури подання звітності, сплати податків та взаємодії з контролюючими органами. Це не лише знижує транзакційні витрати бізнесу, але й сприяє підвищенню прозорості та формуванню довіри до податкової системи [5].

Водночас рівень податкової дисципліни в Україні залишається недостатньо високим, що підтверджується значними масштабами тіньової економіки. Частина суб'єктів господарювання продовжує використовувати неформальні механізми мінімізації податкових зобов'язань, що свідчить про наявність системних проблем у сфері формування податкової культури. Низький рівень добровільної сплати податків часто обумовлений не лише економічними чинниками, але й психологічним сприйняттям податкової системи як несправедливої або надмірно обтяжливої.

Серед ключових проблем сучасної податкової політики слід виділити нестабільність податкового законодавства, яка створює невизначеність для бізнесу та ускладнює стратегічне планування. Часті зміни правил оподаткування негативно впливають на інвестиційний клімат та формують недовіру до державних інститутів. Додатковим стримуючим фактором є високий рівень фіскального тиску, який у поєднанні з адміністративними бар'єрами спонукає частину бізнесу до переходу в тіньовий сектор [2; 5].

Не менш важливою проблемою є низький рівень довіри до держави та податкових органів. Відсутність чіткого зв'язку між сплатою податків і якістю наданих суспільних благ знижує мотивацію платників до добровільного виконання податкових зобов'язань. У цьому контексті формування підприємницької культури потребує не лише вдосконалення податкових механізмів, але й підвищення прозорості державних фінансів та ефективності їх використання.

Аналіз сучасної податкової політики України свідчить про наявність як значного потенціалу для формування підприємницької культури, так і системних проблем, що стримують цей процес, що, у свою чергу, безпосередньо позначається на соціально-економічному розвитку регіонів. Саме тому податкова політика в сучасних умовах виступає одним із ключових детермінантів економічної динаміки, оскільки впливає на поведінку суб'єктів господарювання, інвестиційні процеси та рівень зайнятості населення [3].

У цьому контексті формування високого рівня податкової культури є необхідною передумовою підвищення ефективності податкової системи, адже сприяє зростанню інвестиційної активності, розширенню підприємницького сектору та детінізації економіки, що загалом забезпечує більш збалансований розвиток держави.

Насамперед, існує прямий взаємозв'язок між податковою культурою та інвестиційною активністю. Стабільна та прогнозована податкова політика знижує рівень невизначеності для бізнесу, що, у свою чергу, стимулює здійснення капіталовкладень. Відповідно, зростання податкових надходжень слід розглядати не лише як фінансовий результат, але й як індикатор поступового відновлення економічної активності та розширення бази оподаткування.

Другим важливим аспектом є вплив податкової політики на рівень зайнятості. Значне податкове навантаження на фонд оплати праці традиційно створює передумови для поширення неформальних форм зайнятості. Водночас удосконалення адміністрування податків і підвищення прозорості податкової системи сприяють легалізації трудових відносин, що проявляється у зростанні ролі податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів бюджетів.

Третій напрям впливу пов'язаний із розвитком малого та середнього бізнесу, який є найбільш чутливим до змін податкового середовища. Практика свідчить, що в умовах економічної нестабільності кількість таких підприємств скорочується, однак за умови формування стабільної та передбачуваної податкової політики відбувається їх поступове відновлення. Це підтверджує визначальну роль податкової політики у збереженні та розвитку підприємницького потенціалу регіонів [3; 4].

Ефективність податкової політики як інструменту формування підприємницької культури доцільно оцінювати не лише з позицій фінансових результатів, але й через поведінкові характеристики платників податків. У цьому контексті ключовими критеріями виступають рівень добровільної сплати податків, частка тіньової економіки, податкова дисципліна та рівень податкового боргу. Саме ці індикатори дозволяють комплексно оцінити ступінь сформованості податкової культури в регіоні та ефективність застосовуваних інструментів податкової політики.

Рівень добровільної сплати податків відображає готовність суб'єктів господарювання виконувати свої податкові зобов'язання без примусового впливу з боку контролюючих органів. Зростання цього показника свідчить про підвищення довіри до держави, прозорість податкової системи та ефективність сервісної функції податкових органів. У практичному вимірі він може оцінюватися як частка своєчасно та в повному обсязі сплачених податкових зобов'язань у загальній сумі нарахованих податків.

Важливим індикатором є також частка тіньової економіки, яка характеризує рівень ухилення від оподаткування та використання неформальних схем ведення бізнесу. Зменшення тіньового сектору є свідченням підвищення підприємницької культури та

ефективності регуляторного середовища. У країнах із розвинутою економікою цей показник, як правило, не перевищує 10–15%, тоді як в Україні, за різними оцінками, він залишається суттєво вищим, що вказує на наявність значного потенціалу для вдосконалення податкової політики.

Податкова дисципліна відображає регулярність та точність виконання платниками своїх податкових зобов'язань, включаючи своєчасність подання звітності та сплати податків. Високий рівень податкової дисципліни є результатом не лише ефективного контролю, але й сформованої внутрішньої мотивації платників, що безпосередньо пов'язано з рівнем підприємницької культури [6].

Окремої уваги потребує рівень податкового боргу, який виступає індикатором фінансової спроможності бізнесу та ефективності податкового адміністрування. Зростання податкового боргу свідчить про проблеми як у діяльності суб'єктів господарювання, так і в системі адміністрування податків. Водночас його зниження може бути результатом як покращення економічної ситуації, так і підвищення ефективності взаємодії між державою та платниками податків.

Таким чином, оцінка ефективності інструментів податкової політики повинна базуватися на комплексному підході, який поєднує аналіз фіскальних показників та поведінкових характеристик платників податків. Використання інтегральних індикаторів, зокрема індексу податкової культури, дозволяє не лише оцінити поточний стан, але й визначити напрями вдосконалення податкової політики з урахуванням регіональних особливостей розвитку.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Результати дослідження підтверджують, що податкова культура та рівень підприємницької дисципліни в Україні безпосередньо впливають на економічну поведінку бізнесу та обсяги бюджетних надходжень. Зростання кількості сумлінних платників, яке спостерігалось протягом 2024–2025 рр., свідчить про позитивну динаміку добровільної сплати податків та формування внутрішньої мотивації платників. Одночасно високий рівень тіньової економіки (за оцінками Ernst & Young – 19,3 % ВВП у 2025 р.) демонструє наявність структурних бар'єрів у сфері податкового адміністрування та недостатньо високого рівня довіри бізнесу до держави.

Ці дані свідчать, що покращення податкової дисципліни потребує комплексного підходу: одночасного вдосконалення податкових механізмів, підвищення прозорості бюджетних витрат і зростання податкової моралі серед суб'єктів господарювання. Позитивна динаміка добровільної сплати податків у поєднанні з цифровізацією адміністрування свідчить про ефективність інструментів стимулювання легальної діяльності, зокрема електронного кабінету платника та спрощених систем оподаткування.

Порівняння з іншими дослідженнями. Порівняння з іншими дослідженнями показує, що отримані результати загалом узгоджуються з сучасними науковими підходами до аналізу податкової політики, однак мають і певні відмінності. Зокрема, на відміну від більшості робіт, у яких акцент робиться переважно на фіскальній або регуляторній функції податкової політики, у даному дослідженні значна увага приділяється поведінковим аспектам, зокрема податковій моралі та комплаєнс-поведінці платників податків. Це наближує його до підходів поведінкової економіки, які також застосовуються у зарубіжних дослідженнях.

Порівняно з працями, що аналізують підприємницьку культуру (наприклад, дослідження Барни М. Ю. та ін.), у даній роботі більш чітко простежується зв'язок між податковою політикою та формуванням економічної поведінки суб'єктів господарювання через систему конкретних індикаторів (рівень добровільної сплати податків, податкова дисципліна, частка тіньової економіки). Крім того, результати

дослідження корелюють із висновками інших авторів щодо важливості інституційних чинників (стабільність законодавства, рівень довіри до держави, ефективність адміністрування), проте доповнюють їх інтеграцією поведінкових характеристик платників податків у систему оцінювання ефективності податкової політики. Таким чином, на відміну від більшості існуючих підходів, запропонований підхід є більш комплексним, оскільки поєднує фіскальні, інституційні та поведінкові аспекти аналізу, що дозволяє глибше оцінити вплив податкової політики на розвиток підприємницького середовища.

Наукова новизна (розгорнуто). Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку та поглибленні теоретико-методичних підходів до дослідження взаємозв'язку між податковою політикою, податковою культурою та підприємницькою поведінкою суб'єктів господарювання. На відміну від традиційних підходів, у роботі запропоновано інтеграцію інституційного та поведінкового підходів, що дозволяє розглядати податкову політику не лише як інструмент фіскального впливу, а як комплексний механізм формування економічної поведінки бізнесу.

У дослідженні обґрунтовано визначальну роль інституційних чинників (стабільність податкового законодавства, ефективність податкового адміністрування, рівень довіри до державних інституцій) у формуванні податкової комплаєнс-поведінки та підприємницької культури. Розвинуто наукові підходи до трактування податкової культури як складової підприємницької культури, що проявляється через рівень добровільної сплати податків, податкову дисципліну та схильність до легальної економічної діяльності. Крім того, удосконалено методичний підхід до оцінки ефективності податкової політики, який, на відміну від існуючих, передбачає поєднання фіскальних показників із поведінковими індикаторами платників податків. Запропоновано використання системи кількісних індикаторів (рівень добровільної сплати податків, частка тіньової економіки, податкова дисципліна, рівень податкового боргу), що дозволяє комплексно оцінити рівень податкової культури та ефективність податкових інструментів.

Практичне значення (розгорнуто). Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування органами державної влади, зокрема у сфері формування та реалізації податкової політики, а також у діяльності контролюючих органів і суб'єктів господарювання. Запропонований комплексний підхід до оцінки ефективності податкової політики може бути використаний для проведення системного моніторингу рівня податкової культури як на національному, так і на регіональному рівнях. Отримані результати можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій щодо підвищення рівня добровільної сплати податків, зниження рівня податкового боргу та детінізації економіки. Зокрема, вони дають змогу обґрунтувати доцільність впровадження заходів, спрямованих на підвищення прозорості податкової системи, спрощення процедур адміністрування, а також зміцнення довіри між державою та бізнесом.

Крім того, результати дослідження можуть бути використані при вдосконаленні інструментів стимулювання підприємницької діяльності, зокрема через оптимізацію податкових пільг, розвиток спрощених систем оподаткування та впровадження цифрових сервісів у сфері адміністрування податків. Це сприятиме зниженню адміністративного навантаження на бізнес і формуванню сприятливого бізнес-клімату.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлено, що податкова політика виступає не лише інструментом мобілізації фінансових ресурсів, але й важливим чинником формування підприємницької культури, яка визначає характер економічної поведінки суб'єктів господарювання та рівень їхньої відповідальності перед державою і

суспільством. Обґрунтовано, що високий рівень податкової культури сприяє підвищенню добровільної сплати податків, зменшенню масштабів тіньової економіки та активізації інвестиційної діяльності, що в сукупності забезпечує стійкий соціально-економічний розвиток регіону. Встановлено, що ключовими факторами формування такої культури є стабільність податкового законодавства, прозорість адміністрування, цифровізація податкових процесів та підвищення рівня довіри до державних інституцій.

Аналіз показав, що застосування інструментів податкового стимулювання, зокрема спрощеної системи оподаткування, податкових пільг та цифрових сервісів, має позитивний вплив на розвиток малого і середнього бізнесу, легалізацію зайнятості та розширення податкової бази. Водночас наявність таких проблем, як нестабільність податкової політики, надмірний фіскальний тиск та низький рівень податкової дисципліни, стримує формування ефективної підприємницької культури.

Запропонований методичний підхід до оцінки ефективності податкової політики на основі інтегрального індексу податкової культури дозволяє комплексно враховувати як кількісні, так і поведінкові характеристики платників податків та може бути використаний для порівняльного аналізу регіонів і прийняття управлінських рішень.

Отже, формування ефективної податкової політики повинно ґрунтуватися на принципах стабільності, прозорості та стимулювання добровільної податкової поведінки. Це сприятиме не лише зростанню бюджетних надходжень, але й формуванню відповідальної підприємницької культури, що є необхідною передумовою забезпечення довгострокового соціально-економічного розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Барна М. Ю., Міценко Н. Г., Міщук І. П., Шевчик Б. М. Підприємницька культура та соціальна відповідальність: євроінтеграційні акценти. *Академічні візії*. 2026. № 51. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2892>
2. Кривонос Д. Податкова політика у системі державного регулювання економічного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-97>
3. Кузьминчук Н. В., Альошин С. Ю., Куценко Т. М. Концепція стейкмаркетингу у формуванні податкової поведінки суб'єктів підприємницької діяльності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/entities/publication/32b2490e-2db2-48d8-baeb-46b29b1a6f7e>
4. Мельник М., Мединська Т., Мельник В. Організаційно-економічні інструменти стимулювання розвитку підприємницького сектору: регіональний та локальний виміри. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 3 (08). С. 72-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-8-10>
5. Огренич Ю., Аношіна С. Ефективне управління фінансами промислових підприємств через податкові механізми в умовах воєнного стану та цифровізації економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 2 (53). С. 5-14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-1>
6. Слободяник А., Могилевська О., Павловський С., Лисий В., Циганій В. Податкова політика як інструмент дотримання фіскальних інтересів держави у контексті соціально-економічних процесів в Україні. *Розвиток міста*. 2024. № 4 (04). С. 68-74. DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2024.4-10>
7. Українські національні новини. Тіньова економіка в Україні: держава втрачає до 900 мільярдів гривень щороку – Гетманцев [Інтерв'ю з Д. Гетманцевим] / UNN. 2025. URL: <https://unn.ua/en/news/shadow-economy-in-ukraine-the-state-loses-up-to-900-billion-hryvnias-annually-hetmantsev>

8. Офіційний сайт ДПС України. Пресслужба Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/pres-slubja/>
9. Ernst & Young. Україна займає друге місце в Європі за тіньовою економікою дослідження. / Ernst & Young. Мінфін, 2025. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/05/21/151312410/>
10. CASE-Ukraine. The budget losses from shadow economy schemes in Ukraine amount to UAH 429–543 billion per year / CASE-Ukraine. 2025. URL: <https://case-ukraine.com.ua/en/news/the-budget-losses-from-shadow-economy-schemes-in-ukraine-amount-to-uah-429-543-billion-per-year/>

References

1. Barna, M. Yu., Mitsenko, N. H., Mishchuk, I. P., & Shevchyk, B. M. (2026). Pidpriemnytska kultura ta sotsialna vidpovidalnist: yevrointehratsiini aktsenty. *Akademichni vizii*, (51). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2892>
2. Kryvonos, D. (2023). Podatkova polityka u systemi derzhavnoho rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku. *Ekonomika ta suspilstvo*, (57). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-97>
3. Kuzmynchuk, N. V., Alosyn, S. Yu., & Kutsenko, T. M. (2022). Kontsepsiia steikmarketynhu u formuvanni podatkovoi povedinky subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti. *Ekonomika ta suspilstvo*, (46). <https://repository.kpi.kharkov.ua/entities/publication/32b2490e-2db2-48d8-baeb-46b29b1a6f7e>
4. Melnyk, M., Medynska, T., & Melnyk, V. (2024). Orhanizatsiino-ekonomichni instrumenty stymuliuвання rozvytku pidpriemnytskoho sektoru: rehionalnyi ta lokalnyi vymiry. *Transformatsiina ekonomika*, 3(08), 72–78. <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-8-10>
5. Ohrenych, Yu., & Anoshina, S. (2025). Efektyvne upravlinnia finansamy promyslovykh pidpriemstv cherez podatkovii mekhanizmy v umovakh voiennoho stanu ta tsyfrovizatsii ekonomiky. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 2(53), 5–14. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-1>
6. Slobodianyuk, A., Mohylevska, O., Pavlovskiy, S., Lysyi, V., & Tsyhanii, V. (2024). Podatkova polityka yak instrument dotrymanna fiskalnykh interesiv derzhavy u konteksti sotsialno-ekonomichnykh protsesiv v Ukraini. *Rozvytok mista*, 4(04), 68–74. <https://doi.org/10.32782/city-development.2024.4-10>
7. Ukrainski natsionalni novyny. (2025). Tinova ekonomika v Ukraini: derzhava vtrachaie do 900 miliardiv hryven shchoroku – Hetmantsev. <https://unn.ua/en/news/shadow-economy-in-ukraine-the-state-loses-up-to-900-billion-hryvnias-annually-hetmantsev>
8. State Tax Service of Ukraine. (n.d.). Press service. <https://tax.gov.ua/media-tsentr/pres-slubja/>
9. Ernst & Young. (2025). Ukraina zaimaie druhe mistse v Yevropi za tinovoiu ekonomikoiu: doslidzhennia. <https://minfin.com.ua/ua/2025/05/21/151312410/>
10. CASE-Ukraine. (2025). The budget losses from shadow economy schemes in Ukraine amount to UAH 429–543 billion per year. <https://case-ukraine.com.ua/en/news/the-budget-losses-from-shadow-economy-schemes-in-ukraine-amount-to-uah-429-543-billion-per-year/>